

Straipsnyje „Buitis, buitinė kultūra, senovinė skaičiavimo sistema“ gilinamasi į buitinę kultūrą ir buities gyvenimą, ypač daug dėmesio skiriant skaičių simbolikai ir paskirčiai. Stebimi visuomeniniai pokyčiai, veikiančios skaičiavimo sistemos pasikeitimai. Atliekama semiotinė buities analizė įvairiais istoriniais laikotarpiais. Analizuojama skaičių reikšmė įvairiose gyvenimo srityse (žiniasklaidoje, politikoje). Iškiriamos dvi kultūros simbolių reikšmių kryptys: 1) refleksinė (atspindėjimo) funkcija, kurią sudaro laipsniai, mokyklos, kariuomenės rangai, priklausymas grupėms su simbolika (aprasa, šventės, patalpų dekoras); 2) savitiksliškumo funkcija. Ją atspindi tautiniai himnai, vėliavos, miestų herbai, muziejai. Ypač šia funkcija pasižymi sportas ir laisvalaikis.

Straipsnyje „Šiuolaikinių žodinių tekstų tyrimo rezultatai ir klaidos“ paliečiamos folkloro tekstų analizės problemos. Atsiradus modernioms priemonėms (diktofonams, vaizdo aparatams), padidėjo surinktos medžiagos patikimumas. Pastebėti dažni pasikartojimai, varijavimas. Dėl to prirėkė naujoviškų žodinės tradicijos tyrimų. Dažna tyrinėtojų klaida yra tai, kad jie nekritiškai žiūri į šaltinius ir neskiria žodinių ir spausdintų kūrinių. Suplakami į vieną krūvą tekstologiskai skirtingi dalykai. Taip atsitiko su Vengrijoje išleistomis keturiomis valstiečių biografijomis, kur vieni tekstai buvo gauti rankraščių pavidalo, o kiti šifruoti iš įrašo. Autoriaus nuomone, tai yra didelė klaida, nes, imant įrašą iš juostos, gaunama visiškai kitokia pasakojimo kokybė.

Straipsnių rinkinys baigiamas apibendrinamojo pobūdžio publikacija „Europietiškos vengrų folkloro kryptys. Pastabos apie tyrimų būklę“, kurioje išvelgiamas europietiško folkloro bendrumas. Svarstoma, kurie elementai folklore yra europietiški, o kurie grynai vengriški, kaip atrodo vengrų folkloras europiniame kontekste. Ypač pabrėžiamas komparatyvistinis folkloro aspektas. Autorius konstatuoja, kad vengrų folkloras yra europietiškas: ne slaviskas, ne vokiškas ir ne „senasis vengrų“. Taigi studija parodė, kad vengrų folkloristika stovi ant tvirtu europinio teorinio pamato.

Kokios mintys kyla peržvelgus šią knygą? Autoriaus tikslas buvo pateikti vengrų tyrinėjimus europiniame kontekste. Daugeliui tyrinėtojų, analizuojančių savąsias kultūras, stinga objektyvumo, žvilgsnio iš šalies, apsiribojama vidine problemos analize, visiškai neatsižvelgiant į išorines įtakas. V. Voigtui šių spąstų pavyko išvengti. Nors daugelyje darbų neraišė didelių atradimų ar sensacinių pastebėjimų, tačiau šis straipsnių rinkinys tiksliai atspindi moderniąsias folkloro tyrimo tendencijas. Mums ypač aktualūs Lietuvoje menkai tirti folklorizmo, neofolklorizmo reiškiniai, miesto etnografija.

Autorius pasižymi puikia mokslininko intuicija, todėl nubrėžia savotiškas tyrimų gaires, kurios gerokai palengvina kitų tyrinėtojų darbą. Ši knyga tikrai turėtų praversti tiems, kurie nori susipažinti su šiandieninėmis tarptautinės folkloristikos kryptimis ir tendencijomis.

Jūratė Šlekonytė

What Goes Around Comes Around: The Circulation of Proverbs in Contemporary Life, edited by Kimberly J. Lau, Peter Tokofsky, Stephen D. Winick, Logan, Utah: Utah State University Press, 2004. – 190 p.

2006 metų pabaigoje Lietuvos literatūros ir tautosakos instituto paremiologus pasiekė didelis ir vertingas siuntinys – Wolfgango Miederio ir Johno Templetono fondo dovana lietuvių mokslininkams. Per dvidešimt naujaujų ir kiek seniau publikuotų įvairių pa-

remiologijos srities tyrinėjimų, įvairių tautų patarlių rinkinių, bibliografijos sąvadų ir bendresnio pobūdžio studijų, tikėtina, bus naudingi ir įdomūs ne tik lietuvių patarlių ir priežodžių, bet ir kitų tautosakos rūšių bei žanrų tyrėjams.

Vienas iš dovanotųjų leidinių – Kimberly J. Lau, Peter Tokofsky ir Stepheno D. Winicko sudarytas straipsnių rinkinys „Patarlės šiuolaikiniame gyvenime“. Šiame savo temomis bei tyrimo aspektais ganėtinai skirtingų straipsnių rinkinyje autoriai pateikia savo pastebėjimus apie patarlių gyvavimą moderniajame pasaulyje, daug dėmesio skiria jų kontekstui – kartais tradiciniam, visuotinai priimtam, kartais naujam ir netikėtam. Kaip visuma, šis rinkinys atskleidžia patarlių nenutrūkstamą sklaidą ir aktualumą Amerikos kultūroje. Įžanginiame straipsnyje rinkinio sudarytojai ne tik trumpai pristato pagrindines straipsnių autorių idėjas, bet ir kalba apie patį patarlių gyvavimo, plitimo, nykimo procesą, o iškelė klausimą „Kas yra patarlės ir ką jos *daro*?“, apžvelgia patarlės apibrėžimo problemą, sprendžiamą nuo antikos iki pat mūsų laikų.

Charles Clay Doyle savo studijoje „*In Aqua Scribere: patarlės evoliucija*“ primena, kad patarlės į literatūrinę aplinką pakliūva taip pat dažnai, kaip literatūrinės citatos virsta patarlėmis. Daugelis anglakalbių žmonių posakį *In Aqua Scribere* (~ *parašyta vandenyje / ant vandens*; atitiktų liet. priežodis *parašyta šakėmis ant vandens*, frazeologizmas *ant vandens rašyti*) sieja su poetu Džonu Keatsu. Studijos autorius užuominų apie šią frazę randa senuosiuose raštuose graikų bei lotynų kalbomis ir laiko jas svarių įrodymu, jog posakis tuomet buvęs liaudyje plačiai vartojamas. Taigi, antikinė patarlė atėjusi į klasikinę literatūrą, XIX a. pakliuvusi į literatūrinius būrelius ir iš jų galiausiai vėl grįžusi į šnekamąją kalbą.

Posakių patarlėjimas vyksta įvairiausiose kontekstuose ir paprastai atspindi tautos arba tam tikros žmonių grupės konkrečius interesus bei elgesio motyvus, poreikius ir troškimus, entuziazmą bei nerimą. Isaac Jack Lévy ir Rosemary Lévy Zumwalt straipsnyje „*Viena auka išgelbsti pasaulį: kūrybiškas patarlių parinkimas sefarų naratyve*“ atskleidžia, kaip sefarų* pasakotojai savo

* *Sefardai* – žydai, išėivių iš Pirėnų pusiasalio palikuonys, kalbantys ladino (sefarų; artima ispanų k.) kalba. Gyvena Šiaurės Afrikoje, Mažonoje Azijoje, Balkanų pusiasalyje, Turkijoje, Izraelyje.

pasakojimui konstruoti kaip įtaigią retoriinę priemonę pasitelkia tradicines patarles. Shirley L. Arora straipsnyje „Beisbolas – visa Amerika: su beisbolu susijusios metaforos ispanų kalba“ ir Stepheno D. Winicko „*Šūdas neskęsta: profesinės jaunųjų medikų patarlės ir metaforos*“ pateikiama puikių pavyzdžių, kaip specifinės kultūrinės (ir subkultūrinės) aktualijos skverbiasi į patarlių vartoseną. Pirmojo straipsnio autorė pateikia daugybę pavyzdžių, kaip visuotinai žinomos su beisbolu susijusios frazės bei įvaizdžiai Lotynų Amerikos šalyse įgyja patarlių ar priežodžių statusą. Antrajame straipsnyje parodoma, kaip medicininė aplinka, ypač jaunų gydytojų patiriama įtampa ir jaudulys, reiškiami patarlėmis ir kitokia profesinės grupės tautosaka.

Taigi šiose studijose parodoma, kokiais būdais kultūrinės prasmės, veikla, tikėjimai, pasaulėžiūra patarlėmis (dažniausiai naujomis) bei priežodžiais pereina į metaforinį lygmenį, o štai kituose straipsniuose tyrinėjami nauji tradicinių patarlių kontekstai. Straipsnyje „*Apgavikams niekad nesiseka*“ (~ liet. *Melo trumpos kojos*) ir kitos netiesos, kurias tėvai sako vaikams: patarlės ir kultūriniai karai dėl asmenybės“ Jay Mechling, atskleisdama neokonservatorių pastangas patarlėmis formuoti vaiko charakterį, seka patarlių kelią iš tradicinių, liaudiškų kontekstų į „kultūrinio raštingumo“ sritį. Šiuo atveju patarlės tampa nebe liaudies kultūrinės išminties išraiška, konkrečiame kontekste atskleidžiančia savo prasmę, o konkrečiais posakiais, reiškiančiais nekintamas, neginčijamas „tiesas“ ir vertybes. Taigi vaikai skatinami įsiminti išstisus sąrašus patarlių, kurios atseit turėtų padėti formuoti jų charakteriui, tačiau neįgyja tradicinių retorikos įgūdžių, kad galėtų atitinkamai situacijai pritaikyti reikiamą posakį. Autorius ne tik parodo, kaip yra absurdiška atskirti patarles nuo jų kasdienio žodinio konteksto, bet ir teigia, jog pačių vaikų folklore patarlių kaip ir nėra (nors jie, tiesa, patarles kartais parodijuoja), taigi ir jų, kaip vaiko charakterio formavimo priemonės, poveikumas abejotinas.

Patarlės tapo labai mėgstamos ir reklaminėse kampanijose, reklamuojančiose kuo

įvairiausius produktus, paslaugas, gyvenimo būdą ir, kaip straipsnyje „Patarlė ir fetišizmas amerikietiškosiose reklamose“ parodo Anandas Prahladas, ypač skatinančiose amerikiečių pirmavimo siekį. Autorius identifikuoja patarles ir jų panaudojimo strategiją žurnaluose skelbiamose reklamose, be to, teigia, kad iš patarlės ir reklamos suplakimo mezgasi nauja kultūros forma, vadinamasis reklamos kultas, kurios pamatas – perdirbta patarlė. A. Prahladas straipsnyje plėtoja naują teoriją apie fetišizuotą patarlę amerikietiškoje reklamoje (ji savo ruožtu irgi yra savotiškas fetišas), kuriai rasti pradžia kaip tik ir davė patarlės atsiradimas naujuose kontekstuose ir kultūros formose.

Tuo pat metu ir tradicinė, tradiciniame kontekste vartojama patarlė pritaikoma naujam tikslui. Jano Haroldo Brunvand'o straipsnyje „*Ankstyvasis paukštis vertas dviejų medyje*“ „iškraipytos“ kapitono Jacko Aubrey

patarlės“ apžvelgiamos romanisto Patricko O'Briano sąmoningai iškraipytos patarlės, kurios yra neatsiejama jo sukurto keisto, bet labai įtikimo personažo kapitono Džeko Obrio dalis. Straipsnyje, ko gero, didžiausią įspūdį daro ne vien tik autoriaus gebėjimas atpažinti įvairias patarles bei priežodžius, bet ir atsekti jų kilmę ir pateikti teisingą pirminį variantą.

Straipsnių rinkinys baigiamas Alano Dundeso studija „*Skrenda kaip varna: amerikiečių liaudies kalbos linijinės pasaulėžiūros tyrimas*“. Autorius parodo, kad daugybė patarlių ir priežodžių radosi iš linijiskumu pagrįstos amerikiečių kultūros ideologijos ir pasaulėžiūros. Teikiama mintis, kad plačiausia prasme prie patarlių ir priežodžių mes ateiname iš kultūrinės erdvės, suteikiančios prasmę ne tik konkrečiai raiškai, bet ir visam mentaliniam mus supančio pasaulio žemėlapiui.

Dalia Zaikauskienė